

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Підручник

За редакцією професора *М. П. Кучерявенка*

Харків
«Право»
2016

УДК 347.73(477)
ББК 67.9(4УКР)302я73
Ф59

Колектив авторів:

Є. О. Алісов – розд. 14; *Д. О. Білінський* – § 3, 4 розд. 11 (у співавт. з *М. П. Кучерявенком*); *О. О. Головашевич* – § 1, 2 розд. 9 (у співавт. з *Г. В. Россіхіною*); § 3 розд. 9; *М. І. Дамірчиев* – § 2 розд. 10 (у співавт. з *М. П. Кучерявенком*); *О. О. Дмитрик* – § 4 розд. 2; § 3, 4, 5 розд. 3; § 2, 3 розд. 7 (у співавт. з *К. О. Токаревою*); § 1, 4–6 розд. 7; розд. 8 (у співавт. з *Д. А. Кобильніком*); *М. В. Жернаков* – § 5 розд. 10 (у співавт. з *М. П. Кучерявенком*); *І. Є. Криницький* – розд. 4; *Д. А. Кобильнік* – розд. 8 (у співавт. з *О. О. Дмитрик*); § 6 розд. 11; *А. М. Котенко* – розд. 16 (у співавт. з *О. А. Лукашевим*); § 1 розд. 11; *М. П. Кучерявенко* – розд. 1; § 1, 5, 6 розд. 2; § 1, 3 розд. 6 (у співавт. з *К. О. Токаревою*); § 2, 4, 5 розд. 6; § 2 розд. 10 (у співавт. з *М. І. Дамірчиевим*); § 5 розд. 10 (у співавт. з *М. В. Жернаковим*); § 6 розд. 10 (у співавт. з *Г. С. Романовою*); § 1, 3, 4 розд. 10; § 3, 4 розд. 11 (у співавт. з *Д. О. Білінським*); § 8 розд. 11 (у співавт. з *Є. М. Смичком*); § 2, 5, 7 розд. 11; розд. 13; розд. 15; розд. 17; *О. А. Лукашев* – § 2, 3 розд. 2; § 1 розд. 5 (у співавт. з *Н. Ю. Онищук*); розд. 16 (у співавт. з *А. М. Котенком*); *О. В. Макух* – розд. 12; *Н. Ю. Онищук* – § 1 розд. 5 (у співавт. з *О. А. Лукашевим*); § 2, 3 розд. 5; *Г. В. Россіхіна* – § 1, 2 розд. 3; § 1, 2 розд. 9 (у співавт. з *О. О. Головашевичем*); *Є. М. Смичок* – § 8 розд. 11 (у співавт. з *М. П. Кучерявенком*); *К. О. Токарева* – § 1, 3 розд. 6 (у співавт. з *М. П. Кучерявенком*); § 2, 3 розд. 7 (у співавт. з *О. О. Дмитрик*); *Г. С. Романова* – § 6 розд. 10 (у співавт. з *М. П. Кучерявенком*)

Фінансове право : підручник / М. П. Кучерявенко, О. О. Дмитрик, Ф59 О. А. Лукашев та ін. ; за ред. М. П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2016. – 440 с.

ISBN 978-966-458-932-8

Розкрито зміст основних фінансово-правових понять. З урахуванням положень чинного законодавства проаналізовано найважливіші інститути фінансового права: фінансовий контроль, бюджетне та податкове право, державне страхування, грошовий обіг, банківську та валютну діяльність тощо.

Для студентів і викладачів юридичних та економічних вищих навчальних закладів, працівників фінансових установ, практичних працівників підприємств та організацій.

УДК 347.73(477)
ББК 67.9(4УКР)302я73

ISBN 978-966-458-932-8

© Кучерявенко М. П., Дмитрик О. О.,
Лукашев О. А. та ін., 2016
© Видавництво «Право», 2016

Зміст

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ 1

Поняття фінансів. Публічна фінансова діяльність	9
§ 1. Поняття фінансів, їх ознаки та функції.....	9
§ 2. Фінансова система держави та її структура	15
§ 3. Публічна фінансова діяльність	17
§ 4. Органи, що здійснюють публічну фінансову діяльність.....	22
Контрольні питання	26

Розділ 2

Фінансове право у правовій системі України	27
§ 1. Предмет і метод фінансового права	27
§ 2. Система фінансового права.....	33
§ 3. Співвідношення системи фінансового права і системи фінансового законодавства.....	42
§ 4. Джерела фінансового права	45
§ 5. Фінансове право в системі права.....	53
§ 6. Наука фінансового права	56
Контрольні питання	59

Розділ 3

Фінансово-правові норми і фінансові правовідносини	60
§ 1. Фінансово-правові норми: поняття, структура та особливості	60
§ 2. Види фінансово-правових норм	65
§ 3. Фінансові правовідносини: зміст і особливості.....	70
§ 4. Структура фінансових правовідносин	73
§ 5. Види фінансових правовідносин.....	80
Контрольні питання	83

Розділ 4

Правове регулювання фінансового контролю	84
§ 1. Поняття, зміст і значення фінансового контролю.....	84
§ 2. Види фінансового контролю	88
§ 3. Методи фінансового контролю	92
§ 4. Органи фінансового контролю	98

§ 5. Аудиторський контроль	108
Контрольні питання	113

Розділ 5

Відповідальність за порушення фінансового законодавства	114
§ 1. Відповідальність за порушення фінансового законодавства в системі юридичної відповідальності.....	114
§ 2. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства	119
§ 3. Відповідальність за порушення податкового законодавства	126
Контрольні питання	132

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Розділ 6

Поняття бюджету. Бюджетна система України	133
§ 1. Поняття бюджету та його структура	133
§ 2. Бюджетна класифікація	140
§ 3. Бюджетна система України	147
§ 4. Доходи та видатки Державного бюджету України.....	152
§ 5. Доходи та видатки місцевих бюджетів	154
Контрольні питання	157

Розділ 7

Бюджетний процес	158
§ 1. Бюджетний процес та його стадії	158
§ 2. Учасники бюджетного процесу та їх повноваження	161
§ 3. Складання проектів бюджетів.....	167
§ 4. Розгляд та прийняття бюджетів	174
§ 5. Виконання бюджетів	179
§ 6. Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього	192
Контрольні питання	195

Розділ 8

Міжбюджетні відносини.....	196
§ 1. Поняття та значення міжбюджетних відносин.....	196
§ 2. Бюджетне регулювання	203
Контрольні питання	208

Розділ 9

Правовий режим позабюджетних державних цільових фондів	209
§ 1. Поняття, класифікація та призначення позабюджетних державних цільових фондів коштів	209
§ 2. Організаційно-правові основи діяльності фондів державного соціального страхування	212
§ 3. Організаційно-правові основи діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	230
Контрольні питання	237

Розділ 10

Вихідні засади податково-правового регулювання	238
§ 1. Податкове право як складова фінансово-правової галузі	238
§ 2. Податкова система України	245
§ 3. Поняття й ознаки податку	257
§ 4. Правовий механізм податку та його елементи	265
§ 5. Податковий обов'язок	276
§ 6. Податковий контроль	280
Контрольні питання	285

Розділ 11

Податкова система України	286
§ 1. Податок на прибуток підприємств	286
§ 2. Податок на доходи фізичних осіб	291
§ 3. Податок на додану вартість	293
§ 4. Акцизний податок	300
§ 5. Екологічний податок	305
§ 6. Рентна плата	308
§ 7. Мито	317
§ 8. Місцеві податки і збори	320
Контрольні питання	334

Розділ 12

Правові основи державного кредиту	335
§ 1. Поняття та значення державного кредиту	335
§ 2. Інститут державного кредиту і його особливості	342
Контрольні питання	346

Розділ 13

Правове регулювання державного боргу	347
§ 1. Державний борг: поняття та види	347
§ 2. Форми державного боргу	350
§ 3. Межі та управління державним боргом.....	353
§ 4. Правовий режим державних цінних паперів.....	358
Контрольні питання	362

Розділ 14

Фінансово-правові основи грошового обігу	363
§ 1. Публічно-правове регулювання грошей	363
§ 2. Поняття та структура грошового обігу	371
§ 3. Правові засади організації грошової системи України	374
Контрольні питання	387

Розділ 15

Платіжні системи та переказ коштів	388
§ 1. Поняття платіжних інструментів.....	388
§ 2. Платіжні системи та їх види	392
§ 3. Правове регулювання переказу коштів	395
Контрольні питання	399

Розділ 16

Публічно-правові основи регулювання банківської діяльності	400
§ 1. Банківська система України	400
§ 2. Правовий статус Національного банку України	406
§ 3. Банківське регулювання і банківський нагляд	414
Контрольні питання	418

Розділ 17

Правове регулювання валютних відносин	419
§ 1. Поняття валюти та валютних цінностей.....	419
§ 2. Валютні операції	423
§ 3. Валютне регулювання.....	426
§ 4. Валютний контроль.....	431
§ 5. Відповідальність за порушення валютного законодавства	433
Контрольні питання	437

Передмова

Наразі Україна йде шляхом проведення широкомасштабних реформ, що обумовлює суттєву зміну змісту фінансових відносин у державі, удосконалення їх правового регулювання. За таких умов суттєво зростає роль фінансового права, що становить сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері формування, розподілу й використання коштів публічних фондів, метою створення яких є фінансове забезпечення реалізації завдань і функцій держави та територіальних громад. Сучасне фінансове право формується на принципово нових засадах і державній політиці, на верховенстві права. Це, звичайно, вказує на неминуче зростання значимості знань з фінансового права; посилення ролі фінансового права як галузі, науки і навчальної дисципліни; висунення підвищених вимог до якості змісту фінансово-правового регулювання; потребу адекватної йому в умовах сьогодення підготовки студентів, здобувачів наукових ступенів, викладачів, суб'єктів підприємницької діяльності, громадських організацій, працівників органів фінансового контролю, органів прокуратури та ін. Більше того, фінансове право України – це навчальна дисципліна, вивчення якої є важливою складовою фінансово-правової освіти студентів вищих навчальних закладів, що набуває особливого значення у період становлення, розвитку та зміцнення державності, прискорення реформування фінансових правовідносин в Україні.

Пропонований підручник із фінансового права має на меті надати студентам та іншим особам необхідний мінімум знань щодо системи фінансового законодавства; особливостей бюджетного і податкового права; специфіки фінансово-правового регулювання банківської діяльності; правових основ валютного регулювання тощо; навчити правильно тлумачити та застосовувати норми фінансового права; використовувати положення науки фінансового права для вирішення професійних завдань; визначати правовий статус органів публічної фінансової діяльності та правові наслідки рішень, які вони приймають та ін. В його змісті відбиті, з урахуванням змін чинного законодавства, найсучасніші погляди на фінансове право, фінансову політику та фінансово-правові доктрини.

Виклад матеріалу, поданого у виданні, допоможе найкращому засвоєнню студентами та іншими зацікавленими суб'єктами фінансово-правових категорій, зорієнтує у масиві законодавства, що регулює відносини щодо мобілізації, розподілу та використання коштів публічних фондів. Це видання є універсальним, оскільки колектив авторів спробував максимально повно висвітлити питання, відповіді на які потрібні як студентам для вивчення дисципліни «Фінансове право», так і викладачам вищих навчальних закладів, а також працівникам органів, що задіяні у публічній фінансовій діяльності, та іншим суб'єктам.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ 1

Поняття фінансів. Публічна фінансова діяльність

§ 1. Поняття фінансів, їх ознаки та функції

Забезпечення реалізації внутрішніх і зовнішніх функцій держави неможливе без наявності і використання фінансових ресурсів. Саме за рахунок акумуляції коштів у власності держави, формування спеціальних фондів створюється можливість та, в кінцевому підсумку, існування самої держави.

Розуміння сутності і призначення фінансів, особливостей їх функціонування пов'язане з природою і функціями держави, здійсненням розширеного відтворення, існуванням товарно-грошових відносин. Формуючись у сфері матеріального виробництва, основна маса грошових доходів згодом дещо трансформується, перетворюється, рухається в межах різних правових режимів. У цих умовах створюється своєрідний об'єктивний двосторонній зв'язок фінансів і держави. З одного боку, природа фінансів, їхні форми, розміри фондів визначають можливості держави, завдання і напрями її діяльності, гарантують фінансово забезпечені перспективи державного розвитку. З другого боку, за допомогою фінансів держава активно впливає на всі сторони процесу відтворення. З їх допомогою відбувається розподіл результату відтворення — сукупного суспільного продукту, перерозподіл і доведення його складових частин до кінцевого споживача. За рахунок фінансових ресурсів організується стимулювання, розвиток виробництва, підтримка об'єктивних і раціональних пропорцій розвитку суспільного виробництва, держави в цілому.

Існування фінансів об'єктивно пов'язане з необхідністю вилучення, формування і розподілу державою частини сукупного суспільного продукту. Цим визначається і призначення фінансів — розподіл і перерозподіл сукупного суспільного продукту у грошовій формі. Саме цим характеризуються ознаки фінансів, їх місце і роль, особливості прояву, форми закріплення і регулювання державою.

Особливості фінансів визначаються декількома положеннями:

1. Тісно пов'язані з природою і функціями держави, визначаються її формами і завданнями державного розвитку на конкретному етапі.

2. Представляють специфічні, однорідні відносини між державою, юридичними і фізичними особами з приводу формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів.

3. Нерозривно пов'язані з існуванням товарно-грошових відносин.

4. Пов'язані з розподілом і перерозподілом частини сукупного суспільного продукту.

Існування фінансів дозволяє формувати державі фонди грошових ресурсів суспільного призначення як у централізованій, так і в децентралізованій формі. В процесі формування і використання централізованих грошових фондів держава впливає і на утворення, витрачання децентралізованих коштів, встановлює і гарантує спеціальні правові режими їх існування.

Дуже важливо підкреслити, що предметом фінансового публічно-правового регулювання є не фінанси взагалі як вичерпна сукупність усіх коштів у державі, а тільки публічні фінанси, тобто ті, власником яких є держава і територіальні громади. Саме тому публічний аспект фінансів і відмежовує предмет регулювання, проводить межу між публічними і приватними фінансами, коли останні охоплюють диспозитивні відносини і не є предметом фінансового права.

Навряд чи необхідно в цьому випадку зупинятися на великих історичних екскурсах динаміки розвитку цієї категорії. Однак досить примітний генезис самого терміна «фінанси». Фінанси (від лат. *finantia*), починаючи з XIII–XIV ст., міцно зв'язуються з поняттям, що означає розрахунок, закінчення терміну платежу, погашення грошового зобов'язання, виплату суми грошей. Дещо пізніше специфічний акцент дає німецький корінь цієї категорії, що означає «хитрий, спритний,

підступний», що, мабуть, мало важливе значення при виконанні грошових зобов'язань у той час. І тільки у XVI–XVII ст. (спочатку переважно французьке значення терміна) категорія фінансів стала позначати господарську діяльність держави, його фінансові ресурси. Той зміст фінансів, що сьогодні асоціюється з цією категорією, міцно узвичаївся до початку XIX ст.

Саме з цього часу фінанси стають багатоаспектною категорією, що охоплює економічне, соціальне, правове значення. Природно, що насамперед це система відносин (економічних, соціальних, правових), але, мабуть, доречна й увага, пов'язана з прикладним значенням фінансів. Правова категорія фінансів нерозривно виявляється в тих формах, що на сьогодні сприйняті і використовуються законодавством. Тому необхідно розрізнити фінанси як систему відносин, що регулюють рух державних коштів і як систему понять, категорій, закріплених і використовуваних законодавством (дохід, прибуток, собівартість, ціна тощо). У цьому випадку доречна аналогія з філософськими категоріями «зміст» і «форма». Фінанси як система правових відносин визначають зміст явища. Законодавче ж закріплення їх показує наскільки в цей момент ці відносини усвідомлені, зрозумілі, сприйняті, у якій формі їх закріпив законодавець.

Фінанси як правова категорія можуть використовуватися у двох аспектах:

- а) широкий (міжгалузевий);
- б) вузький (фінансово-правовий).

У першому значенні фінанси (чи окремі їх аспекти, сторони) використовуються багатьма галузями права і мають загальногалузеве значення. Наприклад, поняття ціни, вартості, доходу і т. д. — це відносини, що регулюються і цивільним, і фінансовим, і адміністративним, і трудовим правом, іншими галузями. У другому випадку мова йде про публічне значення фінансів, винятково грошових фондах держави і територіальних громад. У цій ситуації загальногалузеві поняття, категорії набувають спеціально-галузевого характеру і значення, виражають специфічні, однорідні фінансово-правові відносини. Загальногалузеві категорії доходу, вартості, ціни набувають фінансово-правового значення.

Фінанси, які становлять відносини між людьми з приводу формування, розподілу і використання грошових фондів, тісно пов'язані з грошима, коштами, що, однак, не дозволяє поставити між ними знак

рівності. Фінансові відносини, будучи переважно грошовими відносинами, не адекватні їм, адже за їх межами залишаються відносини, що регулюють сплату штрафів (адміністративне право), відносини купівлі-продажу (цивільне право), відносини з виплати заробітної плати, пенсій (трудова право) і інші відносини, пов'язані із рухом грошей, які не є фінансовими.

Варто підкреслити історичний характер фінансів, їх співвідношення з грошима, що і дозволяє сформувати основу розмежування цих категорій. Фінанси, беручи участь у регулюванні обміну і споживання, пов'язані з виникненням і розвитком товарно-грошових відносин, були вже представлені на рівні примітивних форм, брали участь уже в стихійних, епізодичних випадках обміну. А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, аналізуючи розвиток вартості, виділяли чотири її форми, що відображають певні якісні етапи. Перша (проста, одинична чи випадкова) форма вартості характеризувала нерегулярний, стихійний обмін товарів. Природно, що ні про які гроші чи специфічні еквіваленти тут не йшлося. Друга (еквівалентна) форма вартості характеризувала стійкі форми обміну, означала появу необхідності у певних еквівалентах вартості. Третя (загальна) форма вартості припускає появу єдиного, загального еквівалента, але це знов-таки ще не гроші. На цій стадії могли застосовуватися хутро, бруски заліза і т. д. Але дійсно загальним еквівалентом у цей період стає худоба. Досить згадати скарбницю давньоруських князів (скотарницю) чи її скарбника (скотарника). Та й саме загальне поняття заможності, багатства — «капітал» — теж пов'язаний із цим етапом (від лат. *caput* — голова), коли голова худоби асоціювалася з добробутом особи. І тільки четверта (грошова) форма вартості призведе до формування і використання саме грошових фондів. Таким чином, фінанси «старіші» за гроші.

Фінансові відносини пов'язані не тільки з грошима. Певною мірою сюди входить група із натуральних відносин. Звичайно, вони нерозривно пов'язані чи похідні від грошових, але не адекватні їм. Наприклад, чинне законодавство закріплює можливість сплати податку в натуральній формі (фіксований податок із сільськогосподарських виробників), хоча за своєю природою податок — це грошові надходження. Фінансові відносини охоплюють і відносини забезпечення обов'язку зі сплати податку (реалізація майна платника податків). Природно, що ці відносини або опосередковують грошові, або пов'язані

з визначеними труднощами, мають тимчасовий характер. Однак і це підкреслює неадекватність фінансів і грошей. Об'єктивна необхідність фінансів обумовлюється існуванням держави, наявністю товарно-грошових відносин. Грошові ж фонди утворюють матеріальний зміст фінансів, але не їх сутність. Фінанси становлять відносини, що регулюють формування, розподіл і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів.

Найбільш важливі ознаки, властивості, риси, що розкривають сутність фінансів, знаходять своє вираження в їх функціях. Фінанси, функціонуючи як інструмент розподілу частини сукупного суспільного продукту, одночасно контролюють розподіл його на частини, співвідношення цих частин, канали витрачання фондів. Цим і обумовлена наявність двох функцій фінансів: розподільної і контролюючої. У деяких підручниках, наукових монографіях звертається увага на інші функції (перерозподільча, стимулююча, дестимулююча, накопичувальна і т. д.), однак вони виступають фактично як окремі сторони реалізації розподільчої функції, деякі особливості її здійснення.

Розподільча функція фінансів гарантує забезпечення державою суб'єктів відносин необхідними грошовими ресурсами, підтримку суспільних пропорцій. Об'єктом регулювання виступає частина сукупного суспільного продукту, що надходить державі. Суб'єктами відносин — держава, територіальні громади, юридичні і фізичні особи. При розподілі формуються і підтримуються пропорції між частинами сукупного суспільного продукту, національного доходу, забезпечується розвиток розширеного відтворення, зачіпаються інтереси держави, підприємств, громадян. Ця функція здійснюється в процесі первинного і вторинного розподілу. У першому випадку утворюються первинні фонди базового рівня (доходи фізичних осіб, прибуток підприємств і організацій і т. д.), сукупність яких і формує національний дохід держави. Однак на цьому етапі утворюється тільки передумова формування державних грошових фондів, розміри яких остаточно визначаються тільки після сплати податків, обов'язкових зборів і платежів. Останні процеси і складають зміст вторинного розподілу чи перерозподілу. Цьому етапу властиві певні особливості, пов'язані з формуванням так званих вторинних доходів держави. Якщо на стадії первинного розподілу прибуток державних підприємств відразу ж надходить власнику — державі, то на стадії вторинного розподілу кошти змінюють власника. Наприклад, одержавши на

стадії первинного розподілу доходи, на стадії вторинного розподілу фізичні особи, сплачуючи податки, саме і забезпечують зміну власності на частину коштів, передаючи їх державі.

Розподільча функція фінансів реалізується на декількох рівнях:

а) внутрішньогосподарський — характеризує розподіл грошових ресурсів усередині підприємства (формування фондів матеріальних витрат, заробітної плати, прибутку);

б) внутрішньогалузевий — забезпечує розподіл коштів усередині галузі, між підгалузями. Насамперед мова йде про розподіл коштів основних галузей матеріального виробництва (промисловість, сільське господарство, транспорт, зв'язок, будівництво);

в) міжгалузевий — розподіл грошових ресурсів між основними галузями. У цих умовах формуються основні пропорції суспільного відтворення;

г) міжтериторіальний — гарантує надходження коштів окремим регіонам держави, залежить від адміністративно-територіального розподілу держави і забезпечує утворення місцевих бюджетів.

Контролююча функція фінансів органічно пов'язана і з розподільчою. Вони фактично існують єдиним механізмом. Здійснюючи розподіл грошових фондів, держава одночасно контролює їхні розміри, співвідношення, пропорції. Контролюючою функцією фінансів відслідковується весь процес розподілу і руху грошових ресурсів. Диференціація контролю за стадіями дозволяє прийняти необхідне рішення, здійснити коректування на проміжних етапах руху грошових фондів і уточнити, поліпшити процес розподілу.

Фінанси як система відносин виявляються в цілій сукупності категорій, понять. Однією з найбільш загальних, фундаментальних, системоутворюючих категорій є фінансове господарство, фінансова система. Певною мірою мова йде про схожі поняття. У сучасній юридичній літературі найчастіше характеризується фінансова система, фінансове господарство розглядається тезово, стосовно фінансової діяльності держави.

На початку ХХ ст. у фінансово-правовій літературі вони, переважно, характеризувалися як синоніми, насамперед досліджувалося фінансове господарство. Так, С. І. Іловайський розглядав фінансове господарство як «...сукупність явищ, що належать до планомірної організованої діяльності примусових союзів, спрямованих на спеціальну мету придбання і витрачання господарських благ, необхідних

для виконання усіх завдань цих союзів»¹. Трохи нижче він підкреслював і особливості фінансового господарства, до яких відносив:

- а) примусово-колективний характер господарства;
- б) регулювання доходів витратами;
- в) перевагу над приватним господарством як за розмірами, так і за тривалістю існування;
- г) характеристику специфічними примусовими засобами придбання господарських благ;
- д) зміст як галузі управління.

§ 2. Фінансова система держави та її структура

Фінанси, складаючи цілісну, однорідну систему, припускають певну внутрішню видову диференціацію. Обумовлена вона більш детальним, спеціальним аналізом внутрішніх складових частин фінансів, що відрізняються специфічними особливостями і режимами. У цих умовах однорідні, єдині за формами і методами відносини визначаються як фінансовий інститут. Наявність єдиних за природою та змістом, але різних за формою фінансових інститутів обумовлено різноманіттям сфер застосування фінансів, напрямками їх реалізації.

Сукупність взаємозалежних, взаємодіючих фінансових інститутів складає фінансову систему держави. Фінансову систему часто характеризують у двох аспектах²:

- а) як сукупність фінансових інститутів, які опосередковують формування і використання грошових фондів;
- б) як сукупність державних органів і установ, що здійснюють фінансову діяльність.

Другий аспект буде розглянуто при аналізі компетенції органів фінансової діяльності, органів фінансового контролю, зміст же фінансової системи розкривається через систему фінансових інститутів.

Фінансова система включає такі ланки:

1. Бюджетна система.

¹ Иловайский, С. И. Бюджетное право [Текст] / С. И. Иловайский. – Одесса, 1912. – С. 4, 5.

² Див.: Финансовое право [Текст] : учебник / под ред. О. Н. Горбуновой. – М. : Юристъ, 1996. – С. 15.

2. Кредитна система.
3. Обов'язкове державне страхування.
4. Фінанси підприємств.

Кожен з елементів фінансової системи буде докладно проаналізований в Особливій частині, у Загальній частині розглянемо лише основні положення, що їх характеризують. Цілісність елемента фінансової системи не виключає складної підпорядкованості, структури, специфічних зв'язків, однак зараз зупинимося на них як на певній цілісності.

Бюджетна система України складається з Державного бюджету і місцевих бюджетів. Зміст, структура бюджетів, їх співвідношення визначається адміністративно-територіальним устроєм держави. Бюджети акумулюють переважно всі грошові фонди публічного характеру. Із прийняттям у 2001 р. Бюджетного кодексу України закріплена заборона на формування позабюджетних фондів органами державної влади і місцевого самоврядування.

Кредитна система включає як державне кредитування, так і банківське. Однак, якщо державний кредит є безумовною сферою публічного регулювання, де держава виступає позичальником коштів на визначені цілі й у специфічній формі, то банківське кредитування досить специфічно входить у фінансову систему. Фінансово-правовий аспект банківського кредитування стосується тільки тих відносин, що охоплюють і регулюють рух державних коштів, не включаючи диспозитивні, цивільно-правові аспекти банківського кредитування.

Обов'язкове державне страхування пов'язане з розподілом і перерозподілом частини сукупного суспільного продукту, направленням коштів на виплату пенсій і т. д. Державне страхування виступає формою утворення і використання цільових грошових фондів, призначених для соціальних, попереджувальних і інших цілей.

Фінанси підприємств як відособлені грошові фонди пов'язані з формуванням, розподілом і використанням коштів підприємств. Фінанси підприємств складають основу децентралізованих фінансів. При характеристиці фінансів підприємств як ланки фінансової системи необхідно враховувати таке. Фінанси державних підприємств безумовно є складовою фінансової системи, характеризуються публічним змістом і регулюванням. Фінанси недержавних підприємств належать сюди тільки тією мірою, якою вони пов'язані з реалізацією імперативних обов'язків із формування публічних грошових фондів (наприклад, кошти підприємств, за рахунок яких сплачуються податки).

§ 3. Публічна фінансова діяльність

Об'єктивна необхідність фінансів (існування товарно-грошових відносин; розподіл сукупного суспільного продукту; контроль за господарською діяльністю) робить абсолютно необхідною діяльність із їх управління. Публічна фінансова діяльність являє собою діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування із формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів з метою забезпечення здійснення функцій держави, завдань соціально-економічного характеру, управління, обороноздатності, діяльності державних органів. Зміст публічної фінансової діяльності є, в кінцевому підсумку, проявом усіх функцій держави, оскільки реалізація будь-якої державної функції вимагає адекватного фінансового забезпечення. Залежно від змісту і характеру функцій публічна фінансова діяльність здійснюється:

- а) як реалізація державної влади;
- б) як виконавчо-розпорядницька діяльність, що реалізує державне управління.

Публічна фінансова діяльність, виступаючи необхідною складовою частиною механізму соціального управління, забезпечує направлення фінансових ресурсів у відповідні галузі економіки, управління, соціальну сферу. При цьому для неї характерні певні особливості:

1) на відміну від однорідних сфер державної діяльності, вона має міжгалузевий, загальний характер, оскільки забезпечення фінансовими ресурсами спрямоване на всі галузі і сфери державного управління, сферу контролю;

2) реалізується як державними органами, так і органами місцевого самоврядування (у деяких випадках вона реалізується через спільну діяльність цих органів);

3) поєднує як безпосереднє управління з використанням імперативних методів (щодо державних підприємств і т. д.), так і непряме, рекомендаційне управління (щодо грошових ресурсів недержавних юридичних осіб, фізичних осіб);

4) здійснюється через діяльність як представницьких, так і виконавчих органів влади.

Об'єктом публічної фінансової діяльності є відносини, що регулюють рух державних грошових фондів на всіх стадіях їх обо-

роту (формування, розподіл, використання). У вузькому значенні мова йде про рух грошей, що утворюють публічні фонди. Суб'єктний склад відносин, що провадять таку діяльність, досить традиційний і визначений (держава, територіальні громади, юридичні і фізичні особи). Однак підкреслимо особливість ролі держави. Її роль і місце характеризується в цих умовах подвійністю:

– з одного боку, держава виступає як господарюючий суб'єкт, має статус власника коштів і організатора господарської діяльності;

– з другого боку, держава виступає носієм влади, що реалізується й у сфері публічної фінансової діяльності.

Зміст публічної фінансової діяльності розкривається на окремих стадіях, якими і визначаються особливості її здійснення:

1. На стадії формування централізованих і децентралізованих фондів відбувається утворення бюджетних фондів (Державного бюджету України і місцевих бюджетів), децентралізованих фондів.

2. На стадії розподілу коштів. У цьому випадку необхідно звернути увагу на три рівні її реалізації:

а) на рівні формування грошових фондів, що відбувається, наприклад, при надходженні коштів у бюджету (податок на доходи фізичних осіб, наприклад, поділяється при сплаті на відповідні частини, що надходять до різних видів місцевих бюджетів і державного бюджету);

б) власне розподіл охоплює рух коштів, уже закріплених за окремими бюджетами, на фінансування публічних завдань і функцій;

в) перерозподіл, який здійснюється через механізми непрямих податків, мита, трансферних платежів.

3. На стадії використання державних коштів така діяльність провадиться за різними напрямками (галузями, регіонами тощо).

4. Завершальною стадією є контроль за рухом коштів публічних фондів. Він характеризується певною своєрідністю. Якщо перші три стадії руху коштів грошових фондів і, відповідно, публічної фінансової діяльності послідовно впливають один з одного і закінчення однієї припускає початок наступної стадії, то контроль відрізняється визначеною подвійністю:

а) з одного боку, він має наскрізний характер і здійснюється на кожній стадії руху коштів;

б) з другого боку, він виступає як підсумковий етап у русі грошових ресурсів, що поєднує підсумково-звітні дії.

Публічна фінансова діяльність здійснюється згідно з низкою принципів, основні з яких закріплені Конституцією України. Принцип законності означає її здійснення на всіх етапах руху коштів грошових фондів при чіткій регламентації їх нормами фінансового права, можливості застосування державного примусу.

Принцип плановості припускає здійснення публічної фінансової діяльності в суворо упорядкованій, послідовній, збалансованій формі при детальному закріпленні процедур, порядку руху цих коштів.

Принцип гласності виражається у взаємозв'язку руху фінансових потоків, співвідношенні і збалансованості різних потоків, грошових фондів, доведення до громадян, інших суб'єктів змісту проектів фінансово-правових актів, підсумкових актів за результатами їх застосування.

Принцип системності означає здійснення фінансової діяльності щодо взаємозалежних інститутів фінансової системи, в умовах співвідношення, взаємопроникнення елементів фінансової системи держави (бюджетної системи, кредитної системи, обов'язкового державного страхування, фінансів підприємств).

Принципи фінансової діяльності, характеризуючи і розкриваючи її зміст, створюють умови здійснення функцій фінансової діяльності. В основному вони відображають і деталізують основні функції фінансів, хоча і відрізняються деякою своєрідністю. До них належать основні напрями фінансової діяльності:

- 1) організація грошового обігу;
- 2) формування грошових фондів;
- 3) розподіл і використання грошових ресурсів;
- 4) організація фінансового контролю.

Публічна фінансова діяльність держави здійснюється різними методами — засобами, прийомами, за допомогою яких держава, уповноважені нею органи здійснюють мобілізацію, розподіл і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів. В основі вибору конкретного методу лежить декілька факторів:

- 1) стадія публічної фінансової діяльності держави, руху грошових фондів;

2) форма власності на кошти, що переходять державі й територіальній громаді;

3) джерела державних доходів;

4) мета, на яку використовуються грошові ресурси на конкретному етапі розвитку суспільства;

5) співвідношення між доходами і витратами.

Методи публічної фінансової діяльності диференціюються залежно від стадії руху грошових фондів:

1. Методи мобілізації грошових ресурсів:

а) метод обов'язкової мобілізації реалізує безумовні імперативні обов'язки, їх виконання, гарантії, що забезпечують це виконання. Реалізується він насамперед через форми податкових платежів, інших безумовних і обов'язкових зборів. Імперативно визначається і гарантується вид платежу, платник, об'єкт, ставка, розмір, терміни, засоби забезпечення тощо;

б) метод добровільної мобілізації припускає переважно диспозитивні засоби забезпечення фінансових надходжень, механізми кредитування (внески населення, придбання державних цінних паперів, лотерейних квитків і т. д.).

2. Методи розподілу грошових ресурсів:

а) метод фінансування становить цільову, планову, безоплатну і безповоротну передачу коштів із публічних фондів, наприклад, бюджетів, на визначені цілі, завдання, реалізацію функцій держави;

б) метод кредитування означає цільову, відплатну, термінову і поворотну передачу коштів, здійснювану на платній основі. Цей метод поєднує два різних за змістом способи: державне і банківське кредитування, хоча банківське кредитування лише частково належить до сфери публічного регулювання.

Методи фінансування і кредитування можуть поділятися на різні підвиди залежно від мети використання коштів, джерел їх утворення, організаційно-правових режимів суб'єктів і т. д.

3. Методи використання грошових ресурсів здебільшого пов'язані з витрачанням грошових фондів і поділяються:

а) залежно від спрямованості видатків:

– пооб'єктний — припускає направлення грошових ресурсів на фінансування певних об'єктів (майнових комплексів і т. д.);

– посуб'єктний — виділення і передача коштів окремим суб'єктам (конкретним розпорядникам чи одержувачам бюджетних коштів — окремим особам, категоріям осіб або регіонам);

б) залежно від форми надходження грошових ресурсів:

– безготівкові грошові перерахування, розрахунки;

– готівкові кошти.

Методи публічної фінансової діяльності не є застиглими формами реалізації руху грошових фондів, її забезпечення. Природно, вони можуть змінюватися з часом, набувати нового змісту. В основі цих змін лежать перетворення самої держави, зміна її завдань. Наприклад, із початку 90-х рр. ХХ ст. досить активно розвивався метод обов'язкових мобілізацій, ускладнювалася податкова система України, яку у радянський період застосовували дуже стримано і т. д.

Публічна фінансова діяльність держави здійснюється в різних формах. Докладно вони будуть проаналізовані в Особливій частині. Тут же будуть позначені відповідні положення, підходи, основи характеристики форм фінансової діяльності.

Класифікація форм фінансової діяльності може здійснюватися за різними підставами:

а) за юридичними формами, властивостями:

– правова — форма фінансової діяльності, що здійснюється через прийняття і реалізацію фінансово-правових актів. Їх можна класифікувати за декількома напрямками (за юридичними властивостями; за юридичною природою; за органами, які їх приймають і т. д.), однак, докладніше ці питання будуть розглянуті при аналізі фінансово-правових норм, фінансового законодавства;

– неправова — форма фінансової діяльності, не пов'язана з правовим вираженням. Найчастіше вона, щоправда, похідна, пов'язана з правовими формами, іноді пов'язана з пробілами в праві;

б) за організаційними формами:

– створення централізованих фондів коштів;

– формування децентралізованих грошових фондів;

в) за змістом інститутів фінансової діяльності:

– у сфері бюджетної діяльності;

– у сфері податкового регулювання;

– у сфері кредитування;

– у сфері валютного регулювання;

– у сфері фінансового контролю.

§ 4. Органи, що здійснюють публічну фінансову діяльність

Держава управляє фінансовою діяльністю через державні органи, наділені з цією метою спеціальною компетенцією. У фінансовій діяльності беруть участь практично всі державні органи залежно від їх компетенції, встановленої Конституцією України і законами України, нормативними актами, що визначають їх правовий статус і ін.

Залежно від характеру діяльності, повноважень у сфері публічної фінансової діяльності, всі органи, що беруть участь у ній, поділяються на дві групи. Одна група органів, що здійснюють публічну фінансову діяльність, належить до органів загальної компетенції. У цій ситуації вони реалізують повноваження у сфері фінансової діяльності поряд з іншими типами повноважень. Здійснюючи діяльність із багатьох напрямів, вони реалізують і фінансову зокрема (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів і т. д.), що не є для них основною чи єдиною. Іншу групу складають органи спеціальної компетенції, створені державою і наділені повноваженнями виключно для здійснення фінансової діяльності (органи Державної казначейської служби, органи Державної фіскальної служби).

Державна політика у фінансовій сфері здійснюється Верховною Радою України, що затверджує загальнодержавні програми, Державний бюджет і внесення змін до нього, здійснює контроль за використанням Державного бюджету України, приймає рішення щодо звіту про його виконання. Виключно законами України регулюються найважливіші питання у фінансовій сфері.

Органи виконавчої влади, що здійснюють управління фінансами, поділяють на:

1) органи управління загальної компетенції (Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування);

2) органи правління спеціальної (галузевої, міжгалузевої) компетенції, що включають дві підгрупи:

а) органи, що здійснюють фінансову діяльність поряд зі своїми основними функціями (міністерства, відомства, за винятком Міністерства фінансів України);

б) органи, для яких фінансова діяльність є основною (Міністерство фінансів, Державна фіскальна служба України й ін.). Ці органи створені спеціально для здійснення фінансової діяльності.

Президент України має певні повноваження, що стосуються фінансової сфери: призначення міністра фінансів; представлення на затвердження Верховній Раді кандидатур Голови Національного банку України (далі — Нацбанку України).

Значними повноваженнями у сфері управління фінансами наділений Кабінет Міністрів України. Він забезпечує: проведення фінансової, цінової, інвестиційної і податкової політики; розробку проекту Закону про Державний бюджет України; виконання затвердженого Державного бюджету України; надання звіту про виконання Державного бюджету України.

Оперативне управління фінансами здійснюється через спеціальні державні органи виконавчої влади. Система фінансових органів України очолюється Міністерством фінансів (далі — Мінфін України) — центральним органом виконавчої влади з управління фінансами. Мінфін України прогнозує розвиток економіки, розробляє проект Державної програми економічного і соціального розвитку, проект Державного бюджету України.

Для управління фінансами перед Міністерством фінансів України поставлені такі завдання¹:

1) забезпечення формування та реалізація державної фінансової та бюджетної політики, державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності, бухгалтерського обліку, випуску та проведення лотерей;

2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

3) забезпечує формування єдиної державної податкової і митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцін-

¹ Положення про Міністерство фінансів України [Текст] : Постанова Каб. Міністрів України від 20 серп. 2014 р. № 375 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 69. – Ст. 1936.

ного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку;

4) забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України.

Органами Мінфіну України на місцях є фінансові органи місцевих державних адміністрацій, що розробляють проекти відповідних бюджетів, організують виконання бюджетів, забезпечують надходження коштів, забезпечують реалізацію державної бюджетної політики на відповідній території, здійснюють підготовку пропозицій щодо фінансового забезпечення заходів соціально-економічного розвитку на відповідних територіях; розробляють пропозиції з удосконалення методів фінансового і бюджетного планування та здійснення витрат¹ та ін.

Особливим центральним органом виконавчої влади є Державна казначейська служба України. Основними завданнями Державної казначейської служби України є: реалізація державної політики у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів; контроль за виконанням бюджету і регулюванням відносин між Державним бюджетом України і позабюджетними фондами; короткострокові прогнози обсягів державних фінансових ресурсів і надання інформації Верховній Раді і Президенту України².

Державна фіскальна служба України є центральним органом виконавчої влади, яку очолює Голова. Голова ДФС призначає на посаду за погодженням з Міністром фінансів і головами відповідних обласних та Київської міської держадміністрацій та звільняє з посади керівників територіальних органів ДФС в областях та м. Києві; призначає на посаду за погодженням з головами відповідних місцевих держадміністрацій та звільняє з посади керівників інших територіальних органів ДФС³.

¹ Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурний підрозділ з питань фінансів обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій [Електронний ресурс] : наказ М-ва фінансів України від 22.11.2012 № 1212. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=357663.

² Про Положення про Державну казначейську службу України [Текст] : Указ Президента України від 13.04.2011 № 460/2011 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1266.

³ Про Державну фіскальну службу [Текст] : Постанова Каб. Міністрів України від 21.05.2014 № 236 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 55. – Ст. 1507.

Головними завданнями Державної фіскальної служби України є: здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства, правильністю нарахування і сплати податків; прийняття рішень по накладенню фінансових санкцій і адміністративних штрафів; прийняття нормативних і методичних документів з питань оподаткування.

Податкова міліція є специфічним правоохоронним органом, що забезпечує економічну безпеку держави при надходженні податкових платежів до бюджету. Якщо діяльність податкових інспекцій пов'язана зі справлянням податків, то податкова міліція здійснює стягнення податкових платежів.

Органом державного фінансово-економічного контролю є Рахункова палата, що здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких органів держави. Рахункова палата забезпечує єдину систему контролю за виконанням Державного бюджету України і використанням позабюджетних фондів. Рахункова палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням¹.

Функціонування грошового ринку, статус національної валюти, іноземних валют на території України установлюються виключно законами. Здійснення контролю за проведенням грошово-кредитної політики покладене на Національний банк України. Нацбанк України забезпечує стабільність грошової одиниці України, здійснює регулювання грошового обігу як шляхом установлення визначених нормативів щодо готівки, так і проведення політики у сфері ставок, операцій із цінними паперами і т. д. Він визначає офіційний валютний курс гривні, виходячи з валютного (обмінного) курсу. Курс гривні щодо іноземних валют забезпечується Нацбанком України шляхом використання золотовалютного резерву, купівлі і продажу цінних паперів, встановлення і зміни плати за кредити й інші інструменти регулювання грошової маси в обігу².

Для здійснення уповноваженими банками й іншими кредитно-фінансовими установами валютних операцій, що підпадають під режим ліцензування, Нацбанк України видає генеральні й індивідуальні ліцензії. Генеральні ліцензії видаються комерційним банкам і іншим

¹ Про Рахункову палату [Текст] : Закон України від 02.07.2015 №576-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – №36. – Ст. 360.

² Про Національний банк України [Текст] : Закон України від 20.05.1999 №679-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – №29. – Ст. 238.

кредитно-фінансовим установам України на здійснення валютних операцій, що не вимагають індивідуальної ліцензії, на весь період дії режиму валютного регулювання. Індивідуальні ліцензії видаються резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції. В основі розмежування на резидентів і нерезидентів лежить відмежування зовнішньоекономічних відносин від операцій, що стосуються внутрішньоекономічних процесів.

Контрольні питання

1. Поняття та функції фінансів.
2. Співвідношення фінансів і грошей.
3. Поняття і структура фінансової системи.
4. Сутність публічної фінансової діяльності.
5. Специфіка ролі держави у здійсненні публічної фінансової діяльності.
6. Методи публічної фінансової діяльності.
7. Які органи здійснюють публічну фінансову діяльність? Розкрийте їх повноваження у сфері фінансів.

Розділ 2

Фінансове право у правовій системі України

§ 1. Предмет і метод фінансового права

Організація, управління, контроль у сфері публічної фінансової діяльності держави передбачає чітку правову урегульованість відносин руху публічних фінансових ресурсів. Це означає визначеність при виділенні об'єкта регулювання, системи суб'єктів відносин, їх повноважень, прав і обов'язків. Зводити фінансово-правове регулювання виключно до руху коштів не зовсім правильно. Ці відносини є предметом декількох галузей права. Предметом фінансового права є тільки відносини, що регулюють рух публічних фінансів, які утворюються у зв'язку з функціонуванням державних фінансів, фінансів територіальних громад. Таким чином, фінансове право являє собою сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів держави і територіальних громад. Саме подібний підхід лежить в основі визначення предмета фінансово-правового регулювання, формування меж цієї галузі.

Фінансове право можна аналізувати в декількох площинах: як галузь права; як науку; як навчальну дисципліну. Як галузь права фінансове право належить до публічних галузей. Однак її публічний характер припускає свій предмет регулювання, особливості методу, які не властиві іншим галузям і цим виокремлюють царину однорідних суспільних відносин.

Відносини, що складають предмет фінансового права, відрізняються низкою рис:

- а) складаються у сфері публічної фінансової діяльності;
- б) реалізуються в процесі руху (формування, розподілу і використання) грошових фондів публічного характеру;
- в) об'єктом відносин є грошові фонди держави і територіальних громад;
- г) припускають виключну роль держави в цих відносинах.

Таким чином, предметом фінансового права є суспільні відносини у сфері фінансової діяльності держави і територіальних громад із приводу формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів публічних фінансів.

У фінансових правовідносинах найбільш чітко, порівняно з іншими правовідносинами, прослідковуються державно-владна і майнова сторони. Відносини з приводу публічних фінансів є владно-майновими. З одного боку, держава наділяє компетентні органи владними повноваженнями і контролює надходження коштів до бюджету. З іншого боку, ці відносини стосуються формування власності держави й територіальних громад, хоча спочатку й у специфічній грошовій формі. Розглядаючи цю проблему, Ю. А. Ровинський звертає увагу на різний ступінь вияву владного характеру методу правового регулювання, що відмежовує фінансове право від інших галузей¹. Рівень вияву владного характеру дозволяє визначити і специфіку правовідносин. Головною особливістю методу регулювання цієї групи відносин є відсутність права оперативної самостійності суб'єктів. Права й обов'язки відносин регламентуються однозначно, без яких-небудь варіантів і переважно імперативними нормами.

Аналізуючи предмет фінансового регулювання, необхідно враховувати фундаментальне положення Ю. А. Ровинського про зміст фінансових правовідносин як владно-майнових, яке використовується в роботах практично усіх фахівців у цій галузі і найчастіше через загальновідомість навіть без виносок. При цьому необхідно звернути увагу саме на нерозривність відносин влади і специфічних майнових відносин, регулювання яких здійснюється як єдине ціле. Показовим щодо цього є порівняння з адміністративними і цивільними правовідносинами. Саме в них дуже часто розчиняють, змішують фінансово-правові відносини, але розмежування цих галузей і повинне будуватися з позицій владно-майнових відносин.

Якщо адміністративно-правове регулювання спрямоване на управління державою певних сфер; цивільно-правове — охоплює майнові відносини, то фінансово-правове регулювання визначається:

– з одного боку, майновим характером особливого роду, який визначається тим, що власником майна є держава й існує це майно у спе-

¹ Ровинский, Е. А. Основные вопросы теории советского финансового права [Текст] / Е. А. Ровинский. – М. : Юрид. лит., 1960. – С. 135–139.